

Eftertankar kring dialektala stänk

Björn Bihl
Karlstads universitet

Abstrakt

Artikeln presenterar eftertankar kring min bok *Med stänk av dialekt: Dialektala och andra stilistiska drag i Frödings riksspråkliga dikter* från 2016, där jag resonerar utifrån en modell för olika typer av svenska talspråksvariationer. Skalan är central för att teoretisera graden av dialekt, men den behöver justeras för att passa det empiriska materialet. Jag diskuterar också dialektala drag i relation till berättande och direkt anföring, där majoriteten av sådana drag finns i berättande text snarare än direkt anföring. Dessutom observerar jag att Frödings dialektdiktning minskar över tid och nästan upphör mot slutet av 90-talet. Här presenterar jag ytterligare skäl för nedgången och avslutet än de som diskuteras i boken.

Nyckelord: Gustaf Fröding, dialektdiktning, värmländska, stilistikkodväxling

1. Inledning och syfte

2016 publicerade jag en bok som heter *Med stänk av dialekt. Dialektala och andra stilistiska drag i Frödings riksspråkliga dikter*.¹ Det rör sig om s.k. dialekt i litteratur, där Gustaf Fröding använder dialektala drag som stilmedel i dikter som för övrigt är riksspråkliga (jfr dialektlitteratur där författaren genomgående använder dialekt). De övriga stilistiska dragen motiveras av ambitionen att beskriva det stilistiska sammanhanget för dikten och därmed också för de dialektala inslagen.

Med stänk av dialekt har flera syften. Ett är att bestämma den formella sidan av nämnda skönlitterära dialektbruk. Relevanta aspekter här är riksspråklig och dialektal (värmländsk) avgränsning, dialektal äkthet, dialektal täthet, geografisk spridning och till en del etymologi, som behandlas i undersökningen. Kravet på språklig äkthet innebär en avskiljning av former som Fröding själv hittat på med syfte att imitera dialekt (hyperdialektismer) och bildningar där stammen är dialektal och ändelsen riksspråklig (hybrider, egen benämning). Men det kan även röra sig om avvikelser från dialekten i form av hyperkorrektioner och andra kvasidialektala uttryck. Med dialektal täthet (egen benämning) menas hur frekvent förekommande de dialektala inslagen är i respektive dikt. Detta kan uttryckas absolut, dvs. i antal förekomster, eller relativt, dvs. procentuellt. Syftet inbegriper även en studie av processen till färdig dikt² för att se om Fröding gjort några ändringar ifråga om de dialektala dragen som stilmedel. Vad har han ändrat, i vilken utsträckning och varför?

Ett andra syfte är att med hjälp av kontexten för de dialektala dragen fastställa den dialektala statusen hos dessa. Kontextuella faktorer är placering i diktsamling och ämnesinriktning.³ Till detta kommer dialektal täthet, utsagor av Fröding, framställningssätt och metriskt sammanhang. Med dialektal status menas drag som kan beläggas i dialekten (form) och som återfinns i en dialektal kontext. Draget har därmed dialektal relevans stilistiskt sett. Om kontexten inte medger det fungerar inte det dialektala draget som dialektmarkör (funktion). Det tillskrivs då inte heller dialektal relevans. Symbiosen mellan kontexten och effekterna av skönlitterär framställning, där flerspråkighet och språkväxling ingår, har beskrivits av bland andra Tidigs (2014 s. 22). Man kan naturligtvis tänka sig kontext på olika nivåer. Den kontext som jag har upprättat för att kunna hantera det stilistiska sammanhanget för de dialektala inslagen kan i det avseendet ses som en form av närkontext.

1 För en elektronisk publicering följ länken <https://kgaabokorder.se/sv-se/download/2a5c4b6c-5b36-4301-a61c-ddf159a5050e>.

2 Med färdig dikt menar jag hur dikten tar sig uttryck i *Samlade skrifter av Gustaf Fröding* utgivna av Ruben G:son Berg under åren 1919–1921.

3 Fröding delade nämligen in sina diktsamlingar i olika avdelningar beroende på ämnesinnehåll.

Eftertankar kring dialektala stänk

Ett tredje syfte är att utvärdera vilken effekt som stilfunktion, alternativt en kombination av stilfunktioner, Fröding skapar med användningen enligt ovan. Det görs utifrån en autentisk-realistisk, komisk-humoristisk och arkaisk-högtidlig stilfunktion.

Det har gått ett antal år nu och eftertankens kränka blekhet har gjort sig gällande på några punkter. I föreliggande arbete är det därför främst tre aspekter av Frödings dialektdiktning i form av dialekt i litteratur som jag vill fördjupa. Den ena aspekten gäller förhållandet mellan dialekt som gradmotsats och riksspråket. Med gradmotsats menas det välkända faktum att det kan vara frågan om olika mycket dialekt kvalitativt sett. Ett vanligt sätt att uttrycka detta kan göras med hjälp av skalan som går från lokal dialekt (maximal dialekt) via utjämnad dialekt och regional standard till neutral standard (minimal dialekt). Den andra handlar om distributionen av dialekt på framställningssätt, i detta fall direkt anföring och berättande text. Den tredje rör orsakerna bakom att Fröding slutade dikta på dialekt.

2. Diktaren och dialekten

Gustaf Fröding föddes 1860 på Alsters herrgård strax öster om Karlstad. Han växte upp i Alsterdalen men tillbringade även en del av sina tidiga år i Kristinehamn. Som gymnasist var han åter bosatt i Karlstad. Under några år i början av 80-talet läste han vid Uppsala universitet, dock utan att avlägga någon examen. Åter igen i Karlstad arbetade han på Karlstads-Tidningen.

Mot den senare delen av 80-talet börjar symtomen visa sig för den sjukdom som kom att följa honom livet ut. Den psykiska sjukdom han led av kan beskrivas som en kombination av ångestattacker och djupare depression med inslag av hallucinationer, mycket skuld och skam samt självmordsförsök. Detta dödade han med alkohol till den grad att han tappade medvetandet. Allteftersom sjukdomen tilltog blev det mer och mer aktuellt med någon form av vård. Bergsten (2002 s. 121) har gjort en sammanställning av Frödings alla sjukhusvistelser som han sammanfattar på detta sätt: ”Efter 1887 var det alltså bara ett enda år, 1893, som han klarade sig utan sjukhusvård, fränsett de allra sista åren då han vårdades privat av en examinerad sköterska.” I sammanhanget kan noteras att Fröding omyndigförklarades 1900.

Runt mitten av 90-talet lämnade Fröding Karlstad för vård i Suttestad⁴/Lillehammer, sedan Uppsala och slutligen Stockholm, där han bodde under sina sista år. Han dog 1911 och är begravd i Uppsala.

Fröding skrev både prosa och vers men har gått till eftervärlden främst genom det senare. I hans lyriska produktion märks framför allt följande diktsamlingar (med förkortning efter titel): *Gitarr och dragharmonika* GoD 1891, *Nya dikter* ND 1894, *Stänk och flikar* SoF 1896, *Nytt och gammalt* NoG 1897, *Gralstänk* G 1898 samt *Efterskörd* E 1910.

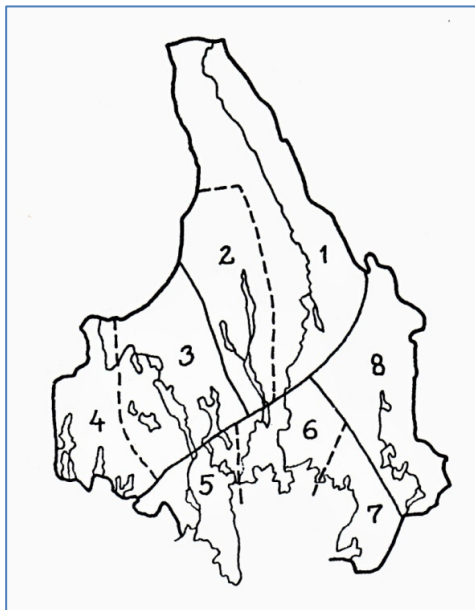
I sammanhanget bör även nämnas de två böckerna *Räggler å paschaser 1* och *2*, och då i synnerhet dikterna: *Räggler å paschaser*, *Boka numra ett* RåP 1 1895 och *Boka numra två* RåP 2 1897.⁵

Vad gäller Fröding som dialektbrukare kan man konstatera följande: ”Enligt Hellberg [muntligt meddelande] gjorde Fröding inga ansträngningar för att tala riksspråk, och han bibehöll ständigt en stark värmländsk brytning” (Ragnarsson 1943 s. 88). Det skulle innebära en central/östlig sydvärmländska (se karta 1, Broberg 2001 s. 154), dvs. inbegripet dialekten i både Karlstad och Kristinehamn.

Det värmländska dialektområdet är mycket sammansatt med influenser från och samröre med omgivande landskap och land: Närke och Västmanland i öst, Västergötland i syd samt Norge i väst. I vissa perifera delar talas än idag en dialekt som för utomstående kan vara mycket svårbegriplig, samtidigt som man t.ex. i Karlstad talar en utjämnad dialekt/regional standard, där endast ett fåtal uttryck samt uttalet och prosodin skiljer sig från riksspråket.

4 I Suttestad har Fröding två gator uppkallade efter sig: Gustaf Frödings veg och Frödingfaret.

5 Dessa är genomgående skrivna på dialekt, dvs. dialektlitteratur.

Karta 1: Förslag till indelning av Värmlands dialekter: 1–2. Nordvärmäländska mål: 1. Älvdalsmål, 2. Fryksdalsmål; 3–4. Västvärmäländska mål: 3. Glafsfordsmål, 4. Nordmarksmål; 5–7. Sydvärmäländska mål: 5. Västliga mål, 6. Centrala mål, 7. Östliga mål; 8. Bergslagsmål.

Två värmlandsförfattare som utgör litterära förebilder till Fröding är F. A. Dahlgren (Fredrek på Ranssätt) och Teodor Svartengren. Elmevik (1958 s. 8) menar att språket hos de båda kan ha varit stilbildande för Fröding. Särskilt den förre har haft stor betydelse för Frödings dialektdiktning (se t.ex. Ragnarsson 1943 s. 88). Detta framgår tydligt av den mycket uppskattande essän av Fröding om Fredrek på Ranssätt (G:son Berg 1919–21 s. 201–214) och dikten med samma namn (RåP 2). Den är en hyllning till hans värmländska diktande i allmänhet och hans diktande på dialekt i synnerhet.

Fröding skrev tidigt på dialekt: ”bevisligen redan vid 1880-talets början, och det är sannolikhet för, att det i själva verket går ännu längre tillbaka i tiden” (G:son Berg 1919–21 s. V). Ett exempel på detta är den äldsta bevarade dikten av Fröding skriven strax innan hans 18-årsdag med titeln Prostagål’sfala (daterad 26 juli 1878). Även hans mor Emelia diktade på dialekt (Olsson 1970 s. 58), vilket föranleder Zillén (2001 s. 96) att tala om ”en dialektlitterär familjetradition”. Både Fröding och hans mor kan ses som utövare av den dialektlitteratur som växte fram under den senare delen av 1800-talet. Den var en del av en rörelse som i sin tur var en reaktion mot den omvälvande samhällsförändring till följd av industrialismen som ägde rum då och som innebar det moderna samhällets framväxt på bekostnad av det gamla bondesamhället. Andra uttryck för rörelsen är landsmålsföreningarna, som samlade in och vetenskapligt bearbetade material av folkkulturell art.

På det lokala planet kan märkas att lejonparten av Frödings dialektdiktning först publicerades i Karlstads-Tidningen för att sedan ges ut nationellt. Man kan även notera Zilléns syn på Frödings dialektdiktande i form av ”en konstnärlig metod” som blir en del av komplexet ”den lekande Fröding” (Zillén 2001 s. 96–97).

Det är mycket svårt att få ett grepp om Frödings samlade lyriska produktion. Michanek har i den av honom redigerade och kommenterade samlingsvolymen *Gustaf Frödings poesi* (2004) gjort en sammanställning som gott och väl svarar mot de krav som kan ställas i ett arbete som *Med stänk av dialekt*. Michanek delar in volymen i två delar: ”Den första innehåller alla dikter i alla samlingar som Fröding utgav under sin livstid” resp. ”Den andra avdelningen omfattar ett urval av de Frödingdikter som publicerades i böcker, tidningar och tidskrifter efter Frödings död 1911” (Michanek 2004 s. 5). I det förra fallet se strax ovan. I det senare fallet innebär det följande samlingar och avdelningar (med förkortning efter titel): *Reconvalescentia* R 1913, *Mattoidens sånger* MS 1914, *Ungdomsdikter* U 1878–1885, *Senare dikter* SD 1886–1910 samt *Översättningar* Ö. Av olika skäl är det problematiskt att beräkna hur många dikter det

sammanlagt rör sig om i Frödings produktion, men ett rimligt fastställande är 395 stycken (Michanek 2004 s. 5).

3. Dikt med dialekt

Det är dikterna i den förra avdelningen som ligger till grund för *Med stänk av dialekt*. Det rör sig om ett 30-tal dikter som svarar mot dialekt i litteratur. Vid en genomläsning av dikterna i den andra avdelningen kan man konstatera att det förekommer dialekt, eller åtminstone det som skulle kunna klassas som dialekt men inte har dialektal status och därmed inte heller dialektal relevans. Det beror på att det rör sig om enstaka förekomster – både i och utanför rimställning. Rätt ofta har förekomsten att göra med en anpassning till metern – många gånger för att förkorta men även för att förlänga. Inte heller ämnesinriktningen talar för att dessa drag har dialektal relevans. Två fall är dock värda att klassa som dialekt i litteratur, därför att dessa rymmer flera dialektala drag, som skulle kunna tillskrivas dialektal status utifrån de kontextuella faktorer som jag utgick från i *Med stänk av dialekt*.⁶

Den språkliga analysen sker på språkets alla nivåer men mest på den morfologiska och lexikala nivån. För att metodologiskt klara av de syften som återfinns i *Med stänk av dialekt* har jag ställt upp ett antal källor mot varandra (med förkortning efter titel). Så t.ex. har jag använt *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* från 1889 (SAOL 1889), som är riksligare för den tiden som Fröding skrev sina dikter, för att göra en avgränsning mellan dialekt och riksspråk. För ytterligare kontroll av relationen dialekt–riksspråk har jag tillfrågat *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) och Rietz *Svenskt dialektlexikon* (Rietz) samt *Svensk uttalsordbok* (LoW). För att fastställa att det rör sig om ett värmländskt drag har jag brukat *Warmlands Värmländsk ordbok* (VOB). Den har i sin tur kompletterats med *Översikt av Värmlands svenska dialekter* (VSD) och *Dialektala drag i Frödings riksspråkliga diktning*. Någon gång har jag även använt mig av muntlig källa. Vissa förfrågningar har ställts till Institutet för språk och folkminnen (ISOF) samt Svenska Akademiens ordboksredaktion.

Myra med barr

Streta, streta, streta,
stanna, se sig om att veta
vägen, sträva, tappa
tag, hugg i,
släpa, släpa, göra en sväng mä't, bära
mera nära, släpa, bära,
mera nära, mera nära
stacken – släppte jag – rappa
tag, ohi,
streta och föra
hem'et – nu käckte det – göra
jämt ihärdigt,
jämt ihärdigt,
jämt ihärdigt,
rulla ikull,
mun full mull,
opp mä't, hugg i, ny fart,
streta och föra
hem'et – nu käckte det – göra
jämt ihärdigt,

6 Dikten Så går det till på gille utgår eftersom den har tidigare tillkomst, omkring 1889; detsamma gäller dikterna i *Ungdomsdikter*.

Björn Bihl

jämt ihärdigt,
huset färdigt,
huset färdigt,
huset färdigt
snart.

I dikten Myra med barr från *Mattoidens sånger* med tillkomstår 1899–1900 förekommer följande dialektala drag: *mä't* (2 gånger), *hem'et* (2 gånger) och *käckte* 'fastnade' (2 gånger).

De enklitiska formerna *mä't* och *hem'et* är ett resultat av *d*-bortfall i *det*. I det förra fallet har även finalt *d* i *mäd* fallit samt hiatuskontraktion inträtt. VOB (Warmland 2008 s. 22) meddelar 't och 'et som enklis. LoW anger *-et* som "hvard."⁷ Rietz, SAOB och SAOL 1889 har inga belägg för enklis i neutrum. Formerna kan därmed klassas som dialektala–talspråkliga. Bevarandet av slutljudande *t* kan bero på att de är götiska (Hesselman 1948–1953 s. 316). Som enklitiska former i ett riksspråkligt sammanhang skulle de även kunna ses som stilimitationer för att delge något ålderdomligt eller folkligt (Wessén 1965 § 195.2). Den förra formen skulle också kunna ses som ett metriskt val eftersom den är kortare än motsvarigheten på riksspråk.

Preteritumformen *käckte* finns inte belagd i VOB, däremot redovisas infinitiven *käcke* och *kääk* med den aktuella betydelsen 'fastna; haka i, hugga i' jämte uppmaningen "Jfr också Frödings dikt 'Myra med barr'". SAOB belägger *käckte* och anger "i vissa trakter, starkt bygdemålsfärgat". Man exemplifierar dessutom med Frödings Myran (!) med barr. Däremot meddelar varken LoW, Rietz, SAOL 1889 eller VSD något belägg. Formen *käckte* bör därför betraktas som dialektal.

Med hänsyn tagen till kontextuella faktorer kan ovanstående dialektala former bedömas ha dialektal status och därmed dialektal relevans i dikten. Myra med barr svarar alltså mot dialekt i litteratur.

Kalle Dal och hans mor

II.

"Lelle Kalle,
lelle Kalle,
du min lelle Kal.
Efter far din får du leta,
vem kan veta,
vem var far din, lelle Kalle,
lelle Kalle,
lelle Kalle, du min lelle Kal?
Efter dalen skall du heta,
där du föddes, lelle Kalle,
lelle Kalle, du skall heta
lelle Kalle Dal."

Den längre dikten Kalle Dal och hans mor (u.å.) från *Reconvalescentia* består av tre delar. I den första delen förekommer *tös* (2 gånger) i rimställning. I den andra delen (ovan) återfinns *lelle* (11 gånger) och *far din* (1 gång). Den övervägande delen är på dialekt men inte hela strofen. I den tredje delen förekommer hybrid⁸ *tösen* (2 gånger) – en gång i rimställning och en gång utanför – samt *lelle* (2 gånger).

Substantivet *tös* meddelas av SAOL 1889 med betydelsen 'Flicka (i landskapsmål)'. Den är inte belagd i VOB, däremot i VSD (Kallstenius 1927 § 52.3). I LoW finns *tös* med men är då omärkerad. Rietz

7 Med "Hvardagligt" anger LoW den näst lägsta formalitetsnivån: Självsvåldigt hvardagspråk. Tillsammans med den lägsta nivån "Vulgärt": Bygdemålsfärgat språk bildas kategorin "Ohyfsat".

8 En hybrid är en form skapad av Fröding, där en dialektal stam kombinerats med en riksspråklig ändelse.

Eftertankar kring dialektala stänk

belägger *tös* men då med den inkonsekventa anmärkningen: ”Brukas i alla landskaper från Vesterbotten till Skåne och måste därför anses tillhöra riksspråket.” SAOB meddelar följande:

(numera något vardagligt) om flicka eller (i synnerhet förr) ung (giftasvuxen, men ogift) kvinna; särskilt dels såsom smeksam benämning eller smeksamt tilltalsord, dels om någons dotter; i synnerhet förr även dels om fästmö eller käresta och dylikt, dels om piga eller tjänsteflicka och dylikt.

Dessutom anges ursprunget i svenska dialekter. Sammantaget gör det att *tös* kan betraktas som dialektal-riksspråklig. Formen *tösen* kan bedömas på två sätt: antingen som riksspråklig eller som en hybrid genom den dialektala stammen (*tös*) och den riksspråkliga ändelsen (*-en*). Den förväntade dialektala formen här är *tösa*.

Adjektivet *lelle* ’lilla’ är en götisk utveckling av *i > e* och en *e*-målsform, alternativt är den ett resultat av attraktion genom huvudordets *sexus*. Enligt VSD (Kallstenius 1927 § 41.6) är spridningen: södra delen av Färnebo hd (Lungsunds sn, Kroppa sn, en del av Bratthors sn och Färnebo sn, se språkkartan till Bä. Lj. [= Kallstenius: *Värmländska Bäragslagsmålets ljudlära*]), Brunskogs sn, Övre Ulleruds sn och Karlstads sn. Den senare noteringen visar att det kan vara en del av Frödings eget språk. Formen finns inte upptagen i LoW, Rietz, SAOB eller SAOL 1889, något förvånande inte heller i VOB. Den kan klassas som dialektal.

Nominalfrasen *far din* består av ett efterställt attribut i form av ett possessivt pronomen. Pamp (1978 s. 32) meddelar en till större delen nordlig spridning av konstruktionen med utsträckning söderut till och med Dalarna och Uppland. Men är huvudordet ett släktskapsord kan spridningen gå längre söderut. Pronomenet *din* finns upptaget i VOB följt av exemplet ”Gübben din vart skamnûm (urståndsatt, hindrad; rådlös). Därmed bekräftas konstruktionen i dialekten. Notera dock att formen kan vara vald av metriska skäl med hänsyn tagen till betoningsförhållanden.

Också här kan med stöd av kontextuella faktorer de ovannämnda dialektala formerna bedömas ha dialektal status och därmed dialektal relevans i dikten. Kalle Dal och hans mor motsvarar därmed dialekt i litteratur.

Diktsviten *Från Värmland* (en kriminalhistoria) (u.å.) från *Reconvalescentia* utgörs av fem delar. Här har Fröding använt dialekt genomgående men endast i direkt anföring och bara när någon av folket talar. Ett undantag är när förhållaren citerar vad den misstänkte gärningsmannen har sagt. Den dikten kommenteras inte vidare eftersom de delar där dialekt förekommer snarare svarar mot dialektlitteratur.

4. Dialekt och riksspråk

Dahlstedt (1978) har gjort ett förslag på hur man kan ordna olika regionala talspråksvarieteter längs en skala från lokal dialekt LD via utjämnad dialekt UD och regionalt riksspråk RR till neutralt riksspråk NR. Modellen som följer är ett försök att överföra skalan till skriftspråk:

LD——UD——RR——NR: TS + SS

Figur 1: Modell över vissa typer av svenska talspråksvarieteter överförda till skriftspråk.

Skillnaden mellan Dahlstedts skala och figur 1 är att NR dessutom delats upp på TS, som står för talspråkligt riksspråk, och SS, som ska utläsas skriftspråkligt riksspråk. Tillägget motiveras av att det neutrala riksspråket i skrift kan ta sig uttryck i både talspråkliga och skriftspråkliga former (t.ex. *nån* resp. *någon*). Ett sådant tillägg har förstås relevans även för talspråket (det är dock inte lika angeläget i detta sammanhang).

I inledningen av *Med stänk av dialekt* använder jag Dahlstedts skala som en av flera teoretiska utgångspunkter. I analysen kom jag att fråga denna, eftersom jag upplever en diskrepans mellan nämnda skala och det jämförelsematerial som utgör en del av min empiri. Och mycket riktigt: Ställer man Dahlstedts teoretiska modell (även min modifierade variant) mot empirin i egenskap av det jämförelsematerial som samlats in för den undersökning som ligger till grund för *Med stänk av dialekt*, finner man att den förra inte är överförbar på den senare. De belägg som utgör undersökningens jämförelsematerial är nämligen

markerade på andra sätt (eller inte alls) för att ange formalitetsnivå. Dessa markeringar kan vidare indelas i kategorierna dialekt och icke-dialekt. Med det senare menas en nivå som kan fungera som talspråkligt skriftspråk. Exempel på det förra är "(starkt) bygdemålsfärgat språk", "sv. dial." samt "i vissa trakter". Exempel på det senare är "hvard.", "allm. talspr." samt "umgänglig". En sådan tvåställighet skulle kunna åskådliggöras på följande sätt:

(L)D——(U)D——(RR)——NR: TS (+ SS)

Figur 2: Modell över vissa typer av svenska talspråksvarieteter utifrån empiriskt jämförelsematerial.

Det är vanskligt att likställa benämningarna i Dahlstedts modell med ovannämnda markeringar eftersom de är så olika och dessutom lite svävande. Vad anger de mer exakt för innehåll? Möjligen skulle t.ex. "starkt bygdemålsfärgat språk" kunna sägas motsvara LD – men hur är det med avgränsningen mot UD? Sedan fastnar man och gör bäst i att avstå. Dahlstedts modell har visserligen pedagogiska värden (den är ofta anlitad i kurslitteratur av olika slag) och är en bra utgångspunkt för ett teoretiskt resonemang. Men med ett jämförelsematerial som det ovan beskrivna är den inte praktisk tillämpbar, även om det skulle ha varit markerat på ett annat sätt, t.ex. lokal dialekt LD etc. Dessutom är det så att Dahlstedts skala visserligen utgår från talspråk, medan Frödings former är skriftspråk. Men eftersom jämförelsematerialet till stor del är autentiskt och med vissa undantag bekräftar Frödings former, torde det faktum att dessa är skriftspråkliga vara av marginell betydelse.

Dahlstedts skala beskriver en avbruten följd med ett antal steg. Hans skala är i själva verket i tabellform. Därmed blir beskrivningen statisk och ganska låst. Det är enligt mitt förmenande ett strukturalistiskt sätt att se på detta med gradmotsats. Istället skulle man kunna anlägga ett konstruktivistiskt perspektiv och se skalan som en oavbruten följd, dvs. ett kontinuum, för att därmed få till stånd en mer dynamisk och öppen beskrivning av gradmotsatsen och därmed en mer sann sådan. Dessutom innebär det senare synsättet att det inte finns någon gräns från lokal dialekt till neutralt riksspråk. Det i sin tur betyder att ett dialektalt drag och ett riksspråkligt kan överlappa varandra, framför allt om det senare är en talspråksform, men även om det skulle vara en skriftspråksform. Så uppger VOB t.ex. *da* och *dag* för 'dag'.

Intressant i sammanhanget är att Dahlstedt på annat ställe (1959 s. 145 f.) resonerar kring problemet med att fastställa en gräns mellan riksspråk och dialekt. Många gånger räcker dock inte hans språkkänsla till för det. Han menar att han inte är unik i det avseendet: "Ingen annan enskild svensk kan heller göra anspråk på att ensam representera 'riksspråkskänslan', eftersom vårt riksspråk utgör sammanfattningen av ett antal sociala och regionala språkvanor med flytande gränser sinsemellan och mot folkmålen" (Dahlstedt 1959 s. 146). Dessutom anser han att en norm som gör en sådan uppdelning egentligen inte existerar.

Ett bra exempel på detta är formen *tjärnet* (observera neutrum). I svenskan är det en regional form med en västlig utbredning. För Värmlands del innebär det en sydvästlig spridning: "Personer från dessa trakter finner det alldeles naturligt att även i sitt riksspråk behandla ordet som neutrum, och det är därför inte överraskande, att Fröding har det på samma sätt också i dikterna 'I skogen' (GoD) och 'En morgondröm' (SoF)" (Kallstenius 1989 s. 120). I de två nämnda dikterna fungerar inte *tjärnet* av kontextuella skäl som dialektmarkör, däremot gör den det i dikten Vallarelåt (se Bihl 2016 s. 45–51). I *Med stänk av dialekt* betraktas formen alltså som både riksspråklig och dialektal. Eftersom *t* står kvar klassas den i det senare fallet som hybrid (den förväntade dialektala formen är *tjärne*). Formen *tjärnet* har tidigare varit upptagen i *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* men är det inte idag. I Karlstad förekommer officiella ortnamn som *Lambergstjärnet* och *Sandbäckstjärnet* (se Google maps).

Den aspekt av Frödings språkbruk som fokuseras här, dvs. riksspråk med inslag av dialekt, kan ses som en form av kodväxling (jfr Lainio 2013 s. 287–293). Ett sådant perspektiv förklarar nämligen gränslösheten och överlappningen enligt resonemanget ovan, något som i sin tur kan föras tillbaka på figur 1 och 2. Lösningen blir därmed att se kodväxlingen mellan dialekt och riksspråk som uttryck för en "sammanhållen tvåspråkig kod" (Lainio 2013 s. 289 f.). På så sätt kan man komma bort från uppfattningen om kodväxling som ett växelspel mellan koder, som är klart avgränsade från varandra, samt

idén om givna gränser mellan språk. I sammanhanget hänvisar Lainio till Auer (1998) som en upphovsman till detta tänkesätt men menar samtidigt att det på senare tid fått en ökad spridning i vetenskapssamhället.

Vidare menar Lainio att skillnaden mellan två språk kan förstås som en social konstruktion (jfr konstruktivism). Han hävdar att "[s]tudiet av kodväxlingar, dvs. när en talare använder sig av resurser/språkliga drag från flera språk i samma taltur, har visat att språks gränser inte alltid är så uppenbara" och att "gränsdragningar mellan språk ofta är svåra och ibland omöjliga att göra" (Lainio 2013 s. 281).

I artikeln Flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska: att analysera kontexten för litterära verk för Landqvist och Tingsell (2016 s. 36) ett liknande resonemang som Lainio. De i sin tur citerar García och Li Wei (2014 s. 2) som ger följande definition på kodväxling som kompetens: "one linguistic repertoire with features that have been societally constructed as belonging to two separate languages." Landqvist och Tingsell jämför en sådan sammansatt tvåspråkig kod med begreppet *translanguaging* – i viss utsträckning används det begreppet även gällande författares flerspråkiga litterära framställningar.

Lainio (2013 s. 275) betraktar tvåspråkighet som en "samlad resurs", där "tvåspråkiga berikar sin kommunikation" genom kodväxling. I ett sådant perspektiv kan Frödings språkliga kompetens som införd talare ses som bidialektal, dvs. bestående av riksspråk och värmländska (jfr tabellen hos Lainio 2013 s. 277), som definierar modersmålet utifrån bakgrund, kompetens, funktion och attityder/identifikation. Även om Frödings värmländska inte är väsensskild från riksspråket, skiljer den sig fonologiskt, morfologiskt och lexikalt från detta. Ett rimligt antagande är att den var mer särpräglad under slutet av 1800-talet än vad motsvarande varietet är idag.

Björklund (2016 s. 30) skriver om autenticitetens roll i samband med skönlitterär kodväxling och att åsikterna om den kan fluktueras. När det gäller Frödings kodväxling bidrar den emellertid starkt till att ge en äkthet åt framställningen (se t.ex. Bihl 2016 s. 31).⁹

Ifråga om normens roll menar Björklund (2016 s. 30) att den berör författarnas val av språk och språkliga kompetens. Men hon skriver dessutom att "[n]ormen är också en del av den litteracitetsram (*literacy framework*) [...] som är viktig för att man ska kunna koppla två- och flerspråkiga texter till den skriftspraxis som kännetecknar kontexten där den två- och flerspråkiga texten uppstår".

I sammanhanget kan man erinra sig att Frödings dialektdiktning är en del av den landsmållitteratur som växte fram som en litterär strömning i bland annat Sverige i slutet av 1800-talet. Lokalt sett publicerade han sina dikter i stor utsträckning i Karlstads-Tidningen, där publiken förstås förstod värmländska även i skrift. Genom att Fröding använde dialekten som stilmedel i form av inslag, där den övervägande delen av texten är riksspråk, fungerar framställningen också på det nationella planet, även om vissa stilistiska finesser kan gå förlorade.

En anledning till att kodväxla kan vara att man vill ange sin identitet, både socialt och etniskt, och därmed sin sam- och tillhörighet (Lainio 2013 s. 289). Detta är uppenbart när det gäller Frödings kodväxling. Det är som värmlänning tillhörande den värmländska kulturen som vi förstår hans språkbruk i den vägen, oavsett om det är han själv som författare eller någon av hans karaktärer som står för kodväxlingen.

Som benämning på den kompetens en talare besitter när det gäller skönlitterär gestaltning, där flerspråkighet och språkväxling ingår, föredrar Landqvist och Tingsell (2016 s. 38) termen *arvsspråk*. Man väljer alltså bort termen *modersmål* som annars vanligen är behäftad med sådant som implicerar att det är frågan om talarens första språk, det språk som används mest och behärskas bäst:

Både författare och läsare kan ha varierande kompetens i fråga om andra språk, och varieteter inom språk, än huvudspråket i litterära verk. Trots detta kan de aktuella språken och/eller varieteterna ha betydelse för författare och/eller läsare som individer och för de litterära verken i fråga.

9 Även om kodväxlingen i Frödings fall rör sig inom samma språk består den trots allt av två koder.

Den betydelse som det här handlar om har funktionen av ”ett uttryck för identitet och som ett band till äldre generationer” (Landqvist & Tingsell 2016 s. 38). Problem kan dock uppstå när läsaren inte själv har koden i sin språkliga repertoar. I sådana fall kan både den förmedlade identiteten och begripligheten sättas på prov (Bihl 2016 s. 20 f.).

Det finns olika typer av kodväxling (Lainio 2013 s. 289). Det slag som det oftast är fråga om, när det gäller Frödings bruk av dialekt i litteratur, är ettordsväxlingar. Dessa bör i sammanhanget inte ses som lånord, eftersom Fröding behärskade båda koderna. Detsamma gäller de hybrider som återfinns i Frödings dialektdiktning. De är med Lainio mer komplexa, eftersom de inte bara är integrerade i syntaxen utan försedda med en riksspråklig ändelse och därigenom ytterligare anpassade till den för övrigt riksspråkliga kontexten.

5. Dialekt och framställningssätt

I de dikter av Fröding som här är aktuella finns det ofta inte någon klar avgränsning mellan direkt anföring och berättande text.¹⁰ Någon gång kan det dessutom vara omöjligt att särskilja dem. För att mer systematiskt avgöra en sådan avgränsning har här upprättats ett antal kriterier. För det första pekar den grafiska utformningen på direkt anföring: citat-, utrops- och frågetecken. Dessutom avgränsas den som syntaktisk enhet ofta med stort resp. litet skiljetecken. Det senare är en vanlig syntaktisk konstruktion hos Fröding (se Svanberg 1934 s. 127 ff.). För det andra kan tilltal genom vissa pronomen och imperativ tala för direkt anföring. För det tredje kan dessutom den stilistiska kontexten för en dikt vara vägledande för fastställande av framställningssätt, t.ex. om dikten återger ett brev eller utgörs av en dialog.

Även om jag utgått från ovanstående kriterier gör jag inget anspråk på att min fördelning av dialektala drag per framställningssätt är oomtvistlig. Att det finns alternativa tolkningar av den språkliga kontexten i det fallet står helt klart efter en genomgång av dikterna. Dock är en hel del av tolkningarna givna. Frånsett vissa osäkra fall torde alltså tendensen i materialet vara klar.

Dahlstedt (1959 s. 152) och Jansson (1975 s. 10) menar att de dialektala dragen framför allt återfinns i direkt anföring och mera sällan i berättande text. Det stilistiska och publika skälet motiveras av Kallstenius (1989 s. 116) på följande sätt: ”I en del dikter, som i huvudsak rör sig på riksspråk, citeras en dialekttalande person, och det är då helt naturligt, att dialektala drag därvid framträder”. Men dessa skäl gäller inte endast direkt anföring. Även i berättande text fyller nämligen de dialektala dragen en stilistisk och publik funktion dels genom att indirekt återge en karaktärs idiom, dels genom att aktualisera konnotationer som kan återföras på sådant språk. I Frödings dikter förekommer nämligen de flesta dialektala drag i berättande text. I GoD är de dialektala inslagen nästan dubbelt så många i det framställningssättet som i direkt anföring. Däremot är förhållandet mer utjämnat i ND, SoF och NoG.

Tittar man på enskilda dikter kan man se att fördelningen av dialektala drag på berättande text och direkt anföring kan variera på olika sätt. För det första finns det dikter med en jämn fördelning. För det andra förekommer dikter med dialektala drag både i berättande text och i direkt anföring, men där det ena framställningssättet dominerar. För det tredje återfinns dikter med dialektala drag enbart i ett av de två framställningssätten.

Med hänsyn tagen till utsagorna av Dahlstedt, Jansson och Kallstenius verkar det alltså finnas en idé om fördelning av dialekt på framställningssätt som inte riktigt stämmer överens med mitt material.¹¹ Det gör det delvis men inte helt och hållet. Å ena sidan får man då justera denna del av teoribildningen vad gäller dialektlitteraturen, i alla fall ifråga om dikt. Förutom det faktum att det kan vara svårt att avgränsa framställningssätten när det handlar om dikt är fördelningen förmodligen avhängig av genre. Lite spetsfundigt skulle man kunna uttrycka det så att distributionen beroende på framställningssätt är beroende av förekomsten av framställningssätt.

10 Av metodologiska skäl bortses här från indirekt/dold anföring.

11 I sammanhanget ska dock påpekas att Dahlstedt och Jansson talar utifrån prosa (jfr avgränsningsproblemen enligt ovan).

Å andra sidan bör man förstå distributionen som ett uttryck för Frödings konstnärskap. Det kan till och med vara så att Fröding inte prioriterade framställningssätt när det gäller att distribuera de dialektala dragen. Ofta rör det sig nämligen istället om en något så när regelbunden spridning över dikterna. I samband med högtiden som hölls över 100-årsminnet av Frödings död den 8 februari 2011 i Karlstad framfördes bl.a. Elin i Hagen. Det är en dikt med en ganska jämn fördelning av dialektala drag. Framställningssättet är berättande text, men tilltalet är så direkt att det nästan gränsar mot direkt anföring. Vid presentationen sa en av musikerna att eftersom dikten rymmer flera dialektala drag är det ju bara att sätta om resten till värmländska (jfr Lainio 2013 s. 289 f. ovan). Hela Elin i Hagen framfördes den kvällen på värmländsk dialekt, något som för övrigt hade fungerat även utan musik. Vid ett sådant muntligt framförande blir det ju fritt fram för hur mycket eller lite som man vill framhäva dialekten. Idén med dialektdiktning blir därmed framför allt en fråga om att ange identitet och samhörighet (se Lainio 2013 s. 289). I sammanhanget ska påminnas om Frödings ambition att bli tonsatt (Michanek och Rosenblad 1981 s. 265). Dessutom kan noteras att dialekten som genom Frödings försorg är skriftspråk åter är talspråk.

6. Dialekt och avslut

GoD rymmer 16 dikter med dialektala inslag och ND 8. SoF har 5, medan NoG och E innehåller 2 resp. 1 dikt var. Man noterar en kraftig minskning genom produktionen. Den innebär ungefär en halvering från samling till samling, för att sedan upphöra nästan helt. Ingen dikt i G rymmer dialektala drag. Dikten i E skrevs redan 1894, dvs. samma år som ND publicerades. Visserligen finns det ytterligare två dikter med dialektala inslag från Frödings senare utgivning (se ovan). Den ena är från M. Den andra togs med i R men är inte daterad. Därför är det svårt att veta när Fröding skrivit den. Å andra sidan är de så få att de inte spelar så stor roll i sammanhanget.

När det gäller mängden dialektala inslag per samling, räknat totalt såväl som till antalet olika drag, kan man utläsa ett liknande förhållande. Oavsett beräkning är antalet betydligt större i GoD än i ND och i SoF. De senare är jämförbara, vilket beror på att SoF har flera dikter som rymmer många dialektala inslag. Både NoG och E har låg förekomst av dialektala drag, något som har att göra med att de innehåller endast 2 resp. 1 dikt var med dialekt. Det är förvisso ganska många inslag i dikten i E, men det har förmodligen att göra med att den, som ovan nämnts, har tillkommit redan vid tiden för ND.

För att kunna jämföra den dialektala tätheten oberoende av resp. dikts längd mätt i antal ord har den även angetts i procent, dvs. med andra ord den relativa förekomsten av dialektala inslag per dikt. Trots de stora absoluta skillnaderna enligt ovan är det relativa värdet för den dialektala tätheten i genomsnitt för de skilda samlingarna ungefär detsamma, dvs. en variation mellan 6 och 9 %. Fördelningen i procent mellan resp. samling ser ut som följer: GoD 1–15 %, ND 1–20 %, SoF 2–14 %, NoG 4–9 % och E 6 %. Dikter med låga resp. höga procenttal dialektala drag är få. Flertalet dikter håller sig inom ett betydligt snävare intervall. Här kan man med rätta tala om dialekt i litteratur.

Man kan undra vad minskningen i dialektanvändning i Frödings produktion beror på. Oavsett hur man räknar, minskar nämligen andelen av dialekt betydligt genom de första tre samlingarna för att därefter så gott som försvinna helt. Det innebär att Fröding nästan helt upphörde med att skriva på dialekt i form av både dialekt i litteratur och dialektlitteratur ungefär samtidigt, dvs. mot slutet av 90-talet. Det i sin tur sammanfaller i stort med hans definitiva flytt från Karlstad och Värmland för gott runt 1890-talets mitt. Man kan notera att minskningen dessutom samspelar med Frödings successiva etablering som en av de främsta diktarna i landet. Men det behöver inte röra sig om det som man kallar en "enspråkig habitus" (Lainio 2013 s. 292). Det kan vara mer praktiskt än så. Om det vittnar följande rader av Fröding när han skriver om Fredrek i Rannsätt: "Han skulle också sannolikt betraktats som en mera betydande diktare, om han skrivit på högsvenska och icke på ett för den större delen av den läsande allmänheten svårbegripligt landsmål" (G:son Berg 1919–1921 s. 212). Det riksspråkliga trycket – oavsett om det är fråga om ett inre eller ett yttre sådant – torde vara relevant i sammanhanget, åtminstone när det handlar om att renodla sitt uttryck i den vägen.

En annan aspekt rör hans diktning till innehållet. 1898 publicerar Fröding *Graltänk*. Den har en helt annan karaktär som diktsamling än de som han författat tidigare och kan beskrivas som en metafysisk, teosofisk, visionär diktning. Med denna typ av innehåll passar inte en form med dialektala inslag. Det är

helt överensstämmande med formeln för stilistisk effekt som reglerar förhållandet mellan innehåll och form (och tvärtom) och där dessa påverkar varandra (Cassirer 2003 s. 237). Med *Gralstänk* kan man säga att hans diktning tar en annan riktning.

Om man ger sig i kast med Fröding och hans författarskap, kommer man inte runt hans själsliga sjukdom. En bit in på 90-talet bryter sjukdomen ut på fullt allvar och sjukhusvistelserna blir fler och längre. ”Från den stora krisen 1894 bar det alltså utför med människan och författaren Gustaf Fröding” (Bergsten 2002 s. 176). För att bekräfta detta påstående kan man se på Frödings lyriska produktion över tid. Av Bergstens (2002 s. 76) uppställning framgår nämligen att mängden dikter minskar på följande sätt per diktsamling: GoD 61, ND 43, SoF 35, NoG 27 och G 22. Räknar man med den övriga produktionen ser den ut som följer: E 45, MS 33, R 15, SD 53, Ö 4 samt RåP 1 10 och RåP 2 11. E rymmer endast 10 dikter som är skrivna under 1900-talet. MS innehåller många ganska korta dikter. SD består av dikter som inte togs med i någon tidigare diktsamling och följaktligen är från en längre period.

Även om det finns vissa svårigheter med att fastställa denna beräkning är tendensen klar. En svårighet är det faktum att vissa dikter har utgått och andra lagts till i olika upplagor (Bergsten 2002 s. 76). Ett annat problem med beräkningen är det faktum att Fröding ofta skrev långa diktcykler. En sådan svit räknas som en dikt men skulle i ett annat perspektiv kunna räknas som flera (Michanek 2004 s. 5). En förmildrande omständighet är att samlingarna kom tätare mot den senare delen av 90-talet. Bergsten (2002 s. 76) gör en värderande sammanfattning av den minskande produktionen med orden ”en vemodig bild av successivt avtagande skaparkraft”.

Hand i hand med den minskande produktionen går den försvinnande lusten och leken att dikta på dialekt. I förordet till RåP 2 skriver Fröding: ”Hällers ha ja all bynnt bli le ve den här skrivinga, å d’ä fällt mäst sist gangen ja ä ut på räggling å paschasing” (RåP 2). På så sätt tar Fröding farväl till sin dialektdiktning. Här får man väl förstå inbegripet dialekt i litteratur. Även om några få ytterligare dikter med dialekt dyker upp i hans senare diktning är den sagan därmed all.

Referenser

- Auer, Peter, 1998. Introduction. Bilingual Conversation revisited. I: Auer, Peter (red.). *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. Routledge. London. S. 1–24.
- Bergsten, Staffan, 2002. *Gustaf Fröding*. Natur och kultur. Stockholm.
- Bihl, Björn, 2016: *Med stänk av dialekt. Dialektala och andra stilistiska drag i Frödings riksspråkliga dikter*. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 141. Swedish Science Press. Uppsala.
- Björklund, Siv, 2016. Kodväxling i tal och text och dess lämplighet för analys av litterär flerspråkighet. I: Björklund, Siv & Lönnroth, Harry (red.). *Språkmöten i skönlitteratur – perspektiv på litterär flerspråkighet*. VAKKI. Vasa. S. 13–32.
- Broberg, Richard, 2001. *Språk- och kulturgränser i Värmland. En översikt och några synpunkter*. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.
- Cassirer, Peter, 2003. *Stil, stilistik och stilanalys*. 3 uppl. Natur och kultur. Stockholm.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1959. Folkmål i rikssvensk prosadiktning. Några synpunkter med utgångspunkt från Sara Lidmans Västerbottens-romaner. I: Gjerdman, Olof, Jansson, Valter & Östergren, Olof (red.). *Nysvenska studier 39. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning*. Lundequistska bokhandeln. Uppsala. S. 106–168.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1978. Dialekt och högspråk i nutidens Sverige, särskilt i Norrland. I: Zeitler, Rudolf (red.). *Det moderna Skandinaviens framväxt: bidrag till de nordiska ländernas moderna historia: föreläsningar hållna vid Humanistiska fakultetens symposium, femte sektionen, 6–9 juni 1977*. Uppsala universitet samt Almqvist och Wiksell international. Uppsala resp. Stockholm. S. 49–65.
- Elmevik, Lennart, 1958. *Den värmländska dialekten i Frödings ”Räggler å paschaser”*. Uppsats i nordiska språk. Uppsala.

- García, Ofelia & Li Wei, 2014. *Translanguaging. Language, Bilingualism and Education*. Palgrave Macmillan. Basingstoke. https://doi.org/10.1057/9781137385765_4
- G:son Berg, Ruben (utg.), 1919–21. *Samlade skrifter av Gustaf Fröding I–X*. Albert Bonniers förlag. Stockholm.
- Hesselman, Bengt, 1948–53. *Huvudlinjer I–III*. Bonnier. Stockholm.
- Jansson, Sven-Bertil, 1975. *Folket, de bildade och landsmålsliteraturen. Svensk dialektdikt 1875–1900*. Umeå universitet. Umeå.
- Kallstenius, Gottfrid, 1907: Värmländska bärgslagsmålets formlära. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv 1907*. Norstedt. Stockholm.
- Kallstenius, Gottfrid, 1927. Översikt av Värmlands svenska dialekter: jämte sju språkkartor. I: *Bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv XXI.2*. P. A. Norstedt & söner. Stockholm.
- Kallstenius, Gottfrid, 1989. Dialektala drag i Frödings riksspråkliga diktning. I: *Diktarens mekanismer. Fem uppsatser om Fröding*. Norma. Borås. S. 115–124.
- Lainio, Jarmo, 2013. Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige. I: Sundgren, Eva (red.). *Sociolingvistik*. 2 uppl. Liber. Stockholm. S. 274–312.
- Landqvist, Hans & Tingsell, Sofia, 2016. Flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska: att analysera kontexten för litterära verk. I: Björklund, Siv & Lönnroth, Harry (red.). *Språkmöten i skönlitteratur – perspektiv på litterär flerspråkighet*. VAKKI. Vasa. S. 33–54.
- Lyttkens, Ivar Adolf & Wulff, Fredrik Amadeus, 1889. *Svensk uttals-ordbok*. Lund.
- Michanek, Germund, 2004. *Gustaf Frödings poesi*. Wahlström och Widstrand. Stockholm.
- Michanek, Germund & Rosenblad, Ingvald (utg.), 1982. *Gustaf Frödings brev. 2, 1892–1910*. Bonniers. Stockholm.
- Olsson, Henry, 1970. *Vinlövsranka och hagtornskrans. En bok om Fröding*. Norstedt. Stockholm.
- Pamp, Bengt, 1978. *Svenska dialekter*. Natur och kultur. Stockholm.
- Ragnarsson, Inge, 1943. Verklighetsunderlaget för Gustaf Frödings landsmålsdiktning. *Sammlaren*. Årgång 24. Uppsala. S. 84–94.
- Rietz, Johan Ernst, 1867. *Svenskt dialekt-lexikon: ordbok öfver svenska allmogespråket*. C. W. K. Gleerups förlag. Lund.
- Svanberg, Nils, 1934. *Verner von Heidenstam och Gustaf Fröding: två kapitel om nittitalets stil*. Geber. Stockholm.
- Svenska Akademiens ordbok*. 1893–. Gleerupska universitetsbokhandeln. Lund.
- Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. P. A. Norstedts och söners förlag. 6 uppl. 1889.
- Tidigs, Julia, 2014. *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo Akademis förlag. Åbo.
- Warmland, Knut, 2008. *Värmländsk ordbok. De värmska dialekternas ordskatt samlad och presenterad av Knut Warmland*. Ny, bearbetad och kompletterad utgåva. Värmlands Museum. Karlstad.
- Wessén, Elias, 1965. *Svensk språkhistoria. 1. Ljudlära och ordböjningslära*. Almqvist & Wiksell. Stockholm.
- Zillén, Erik, 2001. *Den lekande Fröding. En författarskapsstudie*. Nordic Academic Press. Lund.